

ВИСНОВОК
ПРО НАУКОВУ НОВИЗНУ, ТЕОРЕТИЧНЕ ТА ПРАКТИЧНЕ
ЗНАЧЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ

Сопової Дани Олегівни

«Академічна чесність як складова професійної підготовки майбутніх фахівців в університетах Європейського Союзу»,
поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії
зі спеціальності 011 Науки про освіту (Освітні, педагогічні науки)
(галузь знань 01 Освіта/Педагогіка)

Дисертація Сопової Дани Олегівни «Академічна чесність як складова професійної підготовки майбутніх фахівців в університетах Європейського Союзу», що подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Науки про освіту (Освітні, педагогічні науки), виконана на кафедрі теорії та історії педагогіки Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка. Тема дисертації затверджена на засіданні вченої ради Київського університету імені Бориса Грінченка (протокол № 11 від 24.11.2016 р.) та узгоджена Міжвідомчою радою з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології НАПН України (протокол № 1 від 31.01.2017 р.).

Дисертаційне дослідження виконано відповідно до наукової теми кафедри теорії та історії педагогіки Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка «Зміст та технології забезпечення якості неперервної педагогічної освіти в умовах євроінтеграції» (державний реєстраційний номер 0116U003295, термін виконання: 2016-2020 рр.).

Для підготовки висновку про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації «Академічна чесність як складова професійної підготовки майбутніх фахівців в університетах Європейського Союзу» вченою радою Київського університету імені Бориса Грінченка (протокол № 6 від 25.06.2020 р.) визначено, що попередня експертиза дисертації проводитиметься на базі кафедри теорії та історії педагогіки Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка та призначено двох рецензентів:

- 1) *Беленьку Ганну Володимирівну*, завідувача кафедри дошкільної освіти Педагогічного інституту, доктора педагогічних наук, професора;
- 2) *Прошкіна Володимира Вадимовича*, професора кафедри комп'ютерних наук і математики Факультету інформаційних технологій та управління, доктора педагогічних наук, доцента.

Актуальність теми дослідження. Складовою якості вищої освіти, показником ефективності професійної підготовки фахівця є його відповідальне ставлення до навчання та результатів освітньої діяльності. У цьому контексті академічна чесність є системоутворювальною характеристикою, що впливає на формування етичних якостей майбутніх професіоналів, зокрема, відповідальності, сумлінності, порядності, довіри та справедливості. Однак масштаби поширення нечесної поведінки серед студентства, безвідповідальне

ставлення до результатів освітньої діяльності впливають на зниження якості навчання та приводять до підготовки недостатньо компетентних фахівців.

Майбутні фахівці мають не тільки здобувати знання, вміння та навички зі своєї галузі, а й дотримуватися принципів академічної чесності в освітньому процесі; самостійно виконувати навчальні завдання, а також завдання поточного та підсумкового контролю знань; у разі використання в тексті думок, цитат інших авторів посилатися на джерела інформації; під час написання кваліфікаційних робіт дотримуватися норм законодавства про авторське право та суміжні права; ум процесі проведення дослідження надавати достовірну інформацію про власні здобутки тощо. Студенти українських ЗВО мають усвідомлювати наслідки порушення норм академічної етики: повторне складання екзаменів і заліків, повторне вивчення дисциплін, відрахування з університету тощо.

Як вірно зазначає авторка дослідження, ключовою тенденцією модернізації української вищої освіти є зосередження уваги на необхідності формування культури академічної чесності в освітньому середовищі. Вивчення європейського досвіду розвитку академічної чесності майбутніх фахівців дозволяє зробити припущення, що порушення етичних принципів в академічному середовищі мало чим відрізняється від тотального явища в Україні, а випадки нехтування етичними принципами набувають широкого розголосу в ЗМІ та освітянських спільнотах.

Враховуючи зазначене, європейська практика розвитку академічної чесності у студентів більш сформована і може слугувати зразком для України щодо вирішення таких проблем академічного недбальства, як списування, плагіат, нелегітимне отримання оцінок тощо. Тому вивчення позитивного європейського досвіду реалізації академічної чесності як основи фахової підготовки студентів є на часі. Це свідчить про актуальність поданої на рецензування дисертаційної роботи Д. О. Сопової. На сьогодні рецензоване дисертаційне дослідження є однією із перших у сучасній теорії та методиці професійної освіти спроб визначити тенденції та особливості розвитку академічної чесності як складової професійної підготовки майбутніх фахівців в університетах Європи.

Наявність в університетах України невирішених проблем, пов'язаних з формуванням академічної чесності майбутніх фахівців, а саме: відсутність чи недостатня кількість годин, відведених на вивчення дисциплін, спрямованих на формування академічної та інформаційної грамотності; слабка визначеність векторів освітньої політики щодо формування академічної чесності; некоректне розуміння студентами наявної системи оцінювання; недостатня популяризація принципів академічної чесності з перших курсів навчання; недостатня підготовленість університетів до розвитку академічної чесності та ін. зумовлює потребу в розробці рекомендацій щодо застосування європейського досвіду в системі вищої освіти України.

Отже, виявлені проблеми окреслюють вагомість дисертаційного

дослідження Сопової Дани Олегівни на тему «Академічна чесність як складова професійної підготовки майбутніх фахівців в університетах Європейського Союзу».

Актуальність названих проблем, їхнє теоретичне та практичне значення зумовили вибір теми дослідження, його мету та завдання.

Метою дисертаційної роботи є визначення тенденції розвитку академічної чесності майбутніх фахівців європейських університетів, імплементація зарубіжного досвіду в українську систему вищої освіти.

Для досягнення цієї мети в роботі поставлені та вирішені такі **завдання**:

- 1) розкрити сутність і зміст базових понять дослідження;
- 2) проаналізувати стан розробленості проблеми академічної чесності як складової професійної підготовки майбутніх фахівців в університетах Європейського союзу в педагогічній теорії і практиці;
- 3) визначити тенденції та особливості розвитку академічної чесності як складової професійної підготовки майбутніх фахівців в університетах Європи;
- 4) охарактеризувати спільні та відмінні риси академічної чесності в країнах Європейського союзу та України;
- 5) розробити рекомендації щодо застосування європейського досвіду в системі вищої освіти України.

Об'єктом дослідження є академічна чесність у професійній підготовці майбутніх фахівців університетів країн Європейського союзу.

Предметом дослідження є тенденції розвитку академічної чесності як складової професійної підготовки майбутніх фахівців університетів країн Європейського союзу.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань у роботі використано комплекс спеціальних методів:

1. Теоретичні – аналіз філософської літератури, синтез, узагальнення використано для розкриття сутності і змісту базових понять дослідження; аналізу стану розробленості проблеми академічної чесності як складової професійної підготовки майбутніх фахівців в університетах Європейського Союзу у педагогічній теорії і практиці. За допомогою конкретизації, порівняння і абстрагування визначено тенденції та особливості розвитку академічної чесності як складової професійної підготовки майбутніх фахівців в університетах Європи. Аналіз та вивчення навчальних планів, програм проведено для характеристики спільних та відмінних рис розвитку академічної чесності в країнах Європейського союзу та України.

2. Емпіричні – анкетування, бесіда, інтерв'ю застосовано для діагностування в українських і зарубіжних студентів ставлення до академічної чесності та подальшої розробки рекомендацій щодо імплементації європейського досвіду в системі вищої освіти України.

3. Статистичні – аналітика використано для аналізу вивчення статистичних даних з метою кількісно-якісної інтерпретації результатів дослідження.

Особиста участь автора в отриманні конкретних наукових результатів, викладених у дисертації. Дисертація є самостійною науковою працею, у якій висвітлено власні ідеї і розробки авторки, що дали змогу вирішити поставлені завдання. Робота містить теоретичні та практичні положення й висновки, сформульовані дисертанткою особисто. Використані в дисертації ідеї, положення та гіпотези інших авторів мають відповідні посилання і застосовані лише для підкріплення ідей наукової роботи. Цитування та посилання виконано коректно, з дотриманням наукової етики. Усі положення новизни, що виносяться на захист та висновки зроблено самостійно, апробовано та опубліковано в 20 публікаціях (із них 19 – одноосібно).

Наукова новизна одержаних результатів.

Достовірність одержаних результатів досягнута завдяки використанню значної кількості наукової літератури (332 найменування, із них 102 – іноземними мовами). Цінність роботи полягає у здійсненні порівняльної характеристики розвитку академічної чесності в університетській освіті країн ЄС та України, зокрема, виділених спільних і відмінних рис.

Зважаючи на це, можна стверджувати, що валідність отриманих висновків та обґрунтованість запропонованих рекомендацій визначається достатнім використанням наукового та емпіричного матеріалу, правильно обраними методологічними підходами.

Наукова новизна та теоретичне значення результатів дослідження полягає у тому, що

вперше:

охарактеризовано поняття «академічна чесність» як категорію, що включає в себе академічну доброчесність, поєднання академічних свобод і академічної відповідальності, внутрішню систему пов'язаних чеснот академічної спільноти, що дає можливість чітко дотримуватись певних норм етики в академічному середовищі;

проведене системне вивчення феномену академічної чесності як складника якості освіти та ситемоутворювального елементу професійної підготовки фахівців;

визначено особливості розвитку цього феномену в країнах Європи (універсальні, що мають наскрізний характер, формуються на рівні академічних спільнот норм академічної чесності як шляху до якості освіти; конкретні, що стосуються ідей, розробляються на рівні країн з урахуванням специфіки);

систематизовано дослідження українських і зарубіжних учених щодо історичного аналізу розвитку академічної чесності майбутніх фахівців університетів Європи;

теоретично обґрунтовано тенденції розвитку академічної чесності майбутніх фахівців університетів Європи (посилення позитивного впливу академічної чесності на суспільну думку академічної спільноти; системне вдосконалення технологій, програмного забезпечення виявлення проявів

академічної нечесності в освітньому процесі, зокрема в освітніх результатах; поширення принципів академічної чесності на широкий академічний загал завдяки процесам інтернаціоналізації науки; інституалізація на національному рівні академічної чесності через створення відповідних норм організації; проникнення ідей академічної чесності на всі рівні освіти впродовж життя; зростання значущості академічної чесності для особистості студента та академічної спільноти в цілому; суворе дотримання основних етичних принципів в науковому пошуку, зорієнтованість академічної чесності за межі освітнього процесу в університеті на професійне та особисте життя людини);

виокремлено та охарактеризовано етапи розвитку академічної чесності (мотиваційний, організаційно-змістовий, коригувальний, управлінський);

визначено ознаки тенденцій розвитку академічної чесності (на законодавчому рівні; як зміст підготовки майбутніх фахівців; як університетський регламент; як організаційно-змістова рамка, що корелює розвиток академічної чесності в Європі) та проведено аналіз спільних і відмінних рис академічної чесності в країнах Європейського союзу та України.

Здобувачкою *уточнено*, що академічна чесність, кодекс честі ЗВО та високий рівень інформаційної культури є взаємопов'язаними та взаємозалежними категоріями, *конкретизовано* сутність низки понять: «чесність», «доброчесність», «академічна доброчесність», «академічна чесність», «академічна досконалість» та ін.; *удосконалено* теоретико-аналітичні підходи до подальшого вивчення феномену академічної чесності в українському науково-педагогічному просторі з урахуванням європейського досвіду; *розкрито* сутність ідеї розвитку академічної чесності як основи професійної підготовки майбутніх фахівців; *подальшого розвитку набули* вивчення змісту, форм і методів фахової підготовки студентів на засадах академічної чесності.

Структура роботи, виклад матеріалу та оформлення здійснено відповідно до вимог, які пред'являються до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Нам імponує наукова позиція авторки, що ідея академічної чесності стає ідеологією сучасної освіти. Зокрема, на с. 30 вірно зазначено, що проблемні питання академічної чесності можна розглядати в розрізі якості освіти та стандартів навчання, етики та відповідальності, історичної обумовленості та безпеки університету, зв'язку з релігією тощо. На с. 34 відмічено, що історія розвитку університетів та університетської освіти довела, що спільнота цих закладів завжди прагнула автономії, свободи наукового пошуку, створення дослідницьких осередків. А це, своєю чергою, актуалізувало проблеми наукової об'єктивності, чесності, дотримання певних моральних правил тощо. Як позитивне слід відзначити детально обґрунтовану потребу суспільства передавати свій досвід, знання, морально-етичні закони і правила наступним поколінням, що викликала до життя систему освіти і породила особливий вид суспільної етики – професійну етику (с. 37). На с. 61 наголошено, що академічна

чесність є основою професійної підготовки, яку можна розглядати на таких рівнях: *особистісному, соціальному та професійному*.

Погоджуємося також із думкою авторки, що категорія академічної чесності характеризується своєю багатовимірністю, що означає поєднання в ній як відповідних фундаментальних цінностей, так і механізмів й інструментів їхнього забезпечення і просування (с. 70). Проаналізувавши нормативну базу забезпечення розвитку ідеї академічної чесності, авторка дійшла висновку, що в контексті поняття «європейський вимір в освіті» академічна чесність є поведінковою та діяльнісною базою для дослідників, це основоположна цінність, що зумовлює взаємну дослідницьку довіру та довіру спільноти до наукових результатів. Дотримання принципів академічної чесності є пріоритетним для освітньої політики Європейських держав (с. 80 – 84).

Заслуговує на схвалення проведений авторкою аналіз розвитку проблеми академічної чесності майбутніх фахівців у практиці Європейських університетів (с. 101 – 119). Крім того, у роботі описано аналіз результатів дослідження з порівняння академічної поведінки студентів Факультету менеджменту Університету Тампере та студентів Університетського коледжу Київського університету імені Бориса Грінченка, що проводився в 2018 р. Результати дослідження показали істотну різницю між фінськими та українськими студентами щодо всіх форм порушення академічної чесності (с. 138, 139). Для перевірки достовірності результатів експерименту здобувачка використала аналітику.

Запропоновані Д. О. Соповою рекомендації щодо застосування європейського досвіду розвитку академічної чесності майбутніх фахівців в систему вищої освіти України є детальними і вичерпними та дають можливість викладачам забезпечити розвиток академічної чесності студентів у ЗВО України.

Практичне значення роботи полягає в розробці «Рекомендацій щодо застосування європейського досвіду в системі вищої освіти України», підготовці опитувальників і практикуму з перефразування. Результати і висновки дослідження можуть бути використані у розробці дисциплін за вибором, навчальних посібників, методичних рекомендацій, робочих програм навчальних дисциплін «Наукова етика», «Професійна етика», «Педагогічна етика», у процесі викладання навчальних дисциплін з професійної педагогіки, історії педагогіки, порівняльної педагогіки, проведенні бесід морально-етичного змісту.

Використання результатів роботи. Основні положення та результати дослідження впроваджено в освітній процес Київського університету імені Бориса Грінченка (довідка № 08-11 від 27.05.2020 р.), Львівського національного університету імені Івана Франка (довідка № 4610-У від 28.11.2019 р.), Національного університету «Києво-Могилянська академія» (довідка № 02/211 від 11.02.2020 р.), Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (довідка № 46 від 27.02.2020 р.), Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (довідка

№ 1/158 від 05.02.2020 р.).

Повнота викладення матеріалів у публікаціях положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Основні положення роботи опубліковані автором самостійно в 20 публікаціях, (із них 19 – одноосібні), із них 9 статей (6 – у фахових виданнях України, 1 – в міжнародному англomовному рецензованому науковому журналі, 2 – у зарубіжних періодичних виданнях), 11 тез.

Особистий внесок здобувача у підготовленій статті у співавторстві з К. А. Бровко, А. П. Дурдас «Е-середовище як складова корпоративної культури в університетах Французької Республіки»: автору належить визначення сутності поняття «академічна чесність», виокремлення його серед інших складових корпоративної культури університету; приділено увагу проблемам плагіату та несформованості академічної культури студентів.

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Sopova D. Trends in the academic integrity development of future specialists in European Universities. *Znanstvena misel* No. 43. (2020). P. 17 - 23.

2. Sopova D. Academic integrity as part of the quality of modern higher education. *Virtus*. 2019 № 31. P. 134-137.

3. Сопова, Д.О. Поняття академічної чесності: науковий дискурс. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2017. Вип. 3-4. С. 26-31.

4. Сопова, Д.О. Історичний аналіз проблеми академічної чесності майбутніх фахівців в європейській практиці. *Інженерні та освітні технології*. 2017. Вип. 4, № 20. С. 98-103.

5. Сопова, Д.О. Теоретичний аспект формування іміджу та соціалізації майбутніх педагогів дошкільних навчальних закладів. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2017. Вип.2 № 7. С. 120-123.

6. Сопова, Д.О. Феномен академічної чесності у контексті якості сучасної вищої освіти. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2017. Вип. 28. С. 79-84.

7. Сопова, Д.О. Академічна доброчесність у системі професійної підготовки майбутнього педагога. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика (серія: педагогічні науки)*. 2018. Вип. 56-57 № 3-4. С. 52-56.

8. Сопова, Д.О., Бровко, К.А., Дурдас, А.П. Е-середовище як складова корпоративної культури в університетах Французької Республіки. *Молодь і ринок*. 2018. Вип. 157 № 2. С. 133-137.

9. Сопова, Д. О. Концептуальні основи формування академічної чесності під час навчання майбутніх педагогів. *The Modern Higher Education Review*. 2018. Вип. 3. С. 120-126.

На підставі вивчення тексту дисертації здобувача, наукових праць здобувача та результатів автоматизованої перевірки на відсутність плагіату встановлено, що дисертаційна робота виконана самостійно, текст

дисертації не містить плагіату, а дисертація відповідає вимогам академічної доброчесності.

Апробація матеріалів дисертації.

Основні положення дослідження було викладено та обговорено на 15 конференціях:

- *міжнародних*: «Забезпечення якості вищої освіти у країнах Європейського Союзу» (2020 р., м. Київ), «Сучасні стратегії педагогічної освіти в контексті розбудови суспільства сталого розвитку та інтеграції» (2019 р., м. Київ), «Інноватика в сучасній освіті та науці: теорія, методологія, практика» (2018 р., м. Одеса), «Трансформації в українській освіті і наукових дослідженнях: світовий контекст» (2017 р., м. Умань), «Актуальні питання сучасної науки» (2017 р., м. Київ), «Актуальні проблеми вищої професійної освіти» (2017 р., м. Київ), «Розвиток сучасної освіти: теорія, практика, інновації» (2017 р., м. Київ), «Соціалізація і ресоціалізація особистості в умовах сучасного суспільства» (2016 р., м. Київ);

- *всукраїнських*: «Дослідження молодих вчених: від ідеї до реалізації» (2020 р., м. Київ), «Велет українського слова» (2019 р., м. Київ), «Диференціація у шкільній освіті: історичний досвід і сучасні технології» (2018 р., м. Київ), «Основні напрями розвитку наукових досліджень молодих учених» (2017 р., м. Переяслав-Хмельницький), «Модернізація змісту професійної освіти – умова підготовки компетентного фахівця нової формації» (2017 р., м. Житомир), «Українське суспільство: контури інновацій» (2017 р., м. Київ), «Наукова Україна: проблеми сучасності та перспективи майбутнього» (2017 р., м. Харків).

Оцінка мови та стилю дисертації.

Матеріал дисертації викладено в логічній послідовності та доступно для сприйняття. Дисертація написана науковим стилем мовлення, структура дисертації відповідає алгоритму здійсненого автором дослідження. Зміст, структура, оформлення дисертації та кількість публікацій відповідають вимогам «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії» (постанова Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 р. №167), наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій».

Ознайомившись із дисертацією Д. О. Сопової «Академічна чесність як складова професійної підготовки майбутніх фахівців в університетах Європейського Союзу» та науковими публікаціями, у яких висвітлено основні наукові результати дисертації, а також, взявши до уваги результати фахового семінару, вважаємо, що:

Дисертація, виконана Соповою Даною Олегівною, є самостійним науковим дослідженням актуальної проблеми, містить оригінальні підходи до розв'язання теоретичних і практичних питань, пов'язаних з імплементацією зарубіжного досвіду розвитку академічної чесності майбутніх фахівців в українську систему вищої освіти.

У дисертації отримано нові науково обґрунтовані теоретичні й практичні результати, що в сукупності сприяють підвищенню ефективності професійної підготовки майбутніх бакалаврів і магістрів.

Зміст дисертації відповідає визначеній меті, поставлені здобувачкою наукові завдання вирішено повністю, мету дослідження досягнуто. Основні положення дисертації повністю розкривають наукову новизну проведеної роботи. Структура й обсяг дисертації відповідають встановленим вимогам.

Анотація стисло і коректно відображає зміст і результати виконаної дослідницької роботи.

Наукові положення, висновки та рекомендації повністю обґрунтовані та аргументовані, містять наукову новизну та отримали необхідну апробацію на науково-практичних конференціях. У публікаціях здобувача відображено всі положення дисертації.

Відповідність змісту дисертації спеціальності з відповідної галузі знань та спеціальності, з якої вона подається до захисту. За своїм фаховим спрямуванням, науковою новизною і практичним значенням дисертаційна робота Д. О. Сопової відповідає спеціальності 011 Науки про освіту (Освітні, педагогічні науки) галузі знань 01 Освіта/Педагогіка. Здобувачем повністю виконано освітню та наукову складову освітньо-наукового рівня вищої освіти.

Рекомендація дисертації до захисту. Дисертаційне дослідження «Академічна чесність як складова професійної підготовки майбутніх фахівців в університетах Європейського Союзу» є завершеною науковою працею, в якій її авторкою Д. О. Соповою отримано нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності розв'язують конкретне наукове завдання, яке має значення для процесу професійної підготовки майбутніх фахівців в університеті. Дисертаційна робота Д. О. Сопової відповідає вимогам п.10 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів від 06 березня 2019 р. № 167, та наказу Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій», і може бути рекомендована до захисту у спеціалізованій вченій раді для здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Науки про освіту (Освітні, педагогічні науки).

Рецензент

завідувач кафедри дошкільної освіти
Педагогічного інституту Київського
університету імені Бориса Грінченка,
доктор педагогічних наук, професор

Г. В. Беленька

Рецензент

професор кафедри комп'ютерних наук і математики
Факультету інформаційних технологій та управління
Київського університету імені Бориса Грінченка,
доктор педагогічних наук, доцент

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
Ідентифікаційний код 02136554
ВЛАСНОРУЧНИЙ ПІДПИС
Прощкіна В. В.
Беленької Г. В.
М. Прощкіна В. В.
М. Беленької Г. В.
М. (підпис)

В. В. Прощкін